

Корчинський І.О.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і обліку,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ІНФРАСТРУКТУРА АГРАРНОЇ СФЕРИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇЇ АРХІТЕКТОНІКИ

Корчинський І.О. Інфраструктура аграрної сфери як елемент її архітекtonіки. Проаналізовано місце і роль інфраструктури аграрної сфери як окремого елемента її архітекtonіки. Вказано на недосконалість розвитку інфраструктури та її вплив на рівень трансакційних витрат в аграрній сфері. Показано особливості процесу удосконалення інфраструктури і необхідність її розвитку відповідно до законів архітекtonіки та вплив інфраструктури на рівень трансакційних витрат функціонування аграрної сфери як цілісної системи. Методологічною основою дослідження є комплексне застосування основних положень інституціональної теорії як наукового середовища, в якому закони архітекtonіки застосовуються як метод конструювання архітекtonіки аграрної сфери.

Ключові слова: аграрна сфера, інфраструктура, архітекtonіка.

Корчинский И.О. Инфраструктура аграрной сферы как элемент ее архитектоники. Проанализированы место и роль инфраструктуры аграрной сферы как элемента ее архитектоники. Указано на несовершенство развития инфраструктуры и ее воздействие на уровень трансакционных затрат в аграрной сфере. Показаны особенности процесса усовершенствования инфраструктуры и необходимость ее развития в соответствии с законами архитектоники, воздействие инфраструктуры на уровень трансакционных издержек функционирования аграрной сферы как целостной системы. Методологической основой исследования является комплексное применение основных положений институциональной теории как научной среды, в которой архитекtonика применяется как метод конструирования архитектоники аграрной сферы.

Ключевые слова: аграрная сфера, инфраструктура, архитектоника.

Korchynskyy I.O. Infrastructure of agrarian sector as an element of its architectonics. The place and role of infrastructure of agrarian sphere as a separate element of its architectonics has been analyzed. It is pointed out the imperfection of infrastructure development and its impact on the level of transaction costs in the agrarian sector. The features of the process of improving the information structure and the necessity of its development in accordance with the laws of architecture and the impact of infrastructure on the level of transaction costs of the functioning of the agrarian sphere as an integral system are shown. Methodological basis of study is the complex application of the basic provisions of institutional theory, as a scientific environment in which the laws of architectonics are used as a method of constructing the architectonics of the agrarian sphere.

Key words: agrarian sphere, infrastructure, architectonics.

Постановка проблеми. Аналіз практики ринкових перетворень в аграрному секторі економіки держави свідчить про недостатність саме інституціональних підходів до вирішення теоретичних і практичних завдань, на що вказують окремі вчені в своїх публікаціях [1–3]. Враховуючи недостатній рівень дослідженості цієї проблеми з позицій архітекtonіки, в межах цього нового наукового напрямку і на його методологічній основі необхідно дослідити і розв'язати низку теоретичних і практичних проблем, що мають місце у формуванні і функціонуванні аграрної сфери як окремої складної загальної суспільно-економічної системи, де інфраструктура є важливим елементом її архітекtonіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інституціональні аспекти формування і розвитку економічних систем, у тому числі й в аграрній сфері, останнім часом все більше привертають до себе увагу з боку науковців та органів державного управління. Варто згадати результати досліджень і публікації таких вчених, як А. Гриценко, В. Валентинова, А. Архієреєва, Ю. Лопатинський, а також наукові розробки, що торкаються інституціональних змін в аграрному секторі, у публі-

каціях В. Андрійчука, П. Гайдучького, С. Дем'яненка, Г. Кірейцева, Ю.О. Мороз, В. Нелєпи, В. Паламарчука, О. Шпичака, та інших вчених, що базуються на інституціональній теорії у різних її напрямках і течіях [4–6]. Водночас недостатньо дослідженими є галузеві аспекти реалізації і застосування цих теоретичних надбань. Вони потребують глибоких теоретичних та прикладних досліджень, про що цілком справедливо наголошує відомий вчений А.А. Гриценко [4].

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає у визначенні місця і ролі інфраструктури як одного з елементів організаційно-економічної структури аграрної сфери з позицій її архітекtonіки. Недосконалість інфраструктури впливає на рівень трансакційних витрат і результативність функціонування аграрної сфери загалом, а напрями її удосконалення потребують всебічного наукового аналізу.

Виклад основного матеріалу. Архітекtonіка – це поняття, що використовується для вираження закономірностей побудови, властивих конструктивній системі будівлі; це основний принцип побудови конструкції як єдиного цілого, інтегральний взаємозв'язок

основних його частин, композиція. У ширшому розумінні архітектоніка – це головний принцип структурування, зв'язку і взаємозумовленості елементів цілого.

В економічній теорії архітектоніка поєднує знання глибинної інституціональної структури, вміння будівництва і загального плану побудови цілісної системи інститутів, які формують новий каркас (архітектуру/архітектоніку) суспільно-економічної системи і політики. Для досягнення мети нашого дослідження архітектоніка як метод і інструмент наукового пізнання становить значний теоретичний інтерес і відповідає складній і цілісній структурі аграрної сфери як об'єкта наукового аналізу.

Методологічна основа дослідження функціонування аграрної сфери і її інфраструктури як одного з елементів базується на комплексному застосуванні основних положень інституціональної теорії, які використовуються як наукове середовище, в якому закони архітектоніки застосовуються як метод конструювання економічної системи з елементів, які, гармонійно і збалансовано поєднуючись, утворюють ефективно діючу конструкцію. Якісні параметри цієї конструкції дають змогу досягати кращого і справедливішого розподілу суспільного продукту через рівновеликі ефекти, що їх отримують окремі елементи системи під впливом дії інституції в аграрній сфері.

Як і у всіх цілісних системах – природних, технічних, біологічних, соціальних, тут діють основні закони архітектоніки: закон рівноваги, закон золотого середина і закон структуризації.

Суть закону рівноваги, зокрема, полягає в тому, що всі елементи цілісної системи рухаються у напрямі спокою стосовно інших елементів або перебувають у цьому стані. Це означає, що всі елементи конструкції аграрної сфери, в тому числі її інфраструктура, повинні змінюватися і вдосконалюватися таким чином, щоб наближати всю систему до стану рівноваги, за якого вона буде функціонувати найефективніше, забезпечуючи узгодженість економічних інтересів усіх суб'єктів господарювання, що її утворюють. Можна стверджувати, що чим досконалішою є інфраструктура системи, тим швидше буде досягатися рівновага всієї системи.

Закон золотого середина дає просторову і кількісну характеристику аграрної сфери через взаємодію її однорідних елементів як цілісної системи, що перебувають у постійному русі й інтегрують дію всіх елементів у певну характеристику, яка відтворює цілісність системи щодо інших систем через певне середнє значення. Цей закон дає змогу оцінювати, наприклад, середній рівень доходності (прибутковості) окремих сегментів (сільськогосподарське й агропромислове виробництво, переробка, інфраструктура, соціальна сфера) та відстежувати їх зміни в просторі і часі, що є важливим під час аналізу ефективності інституціональних змін аграрної сфери.

Закон структуризації характеризує взаємозв'язок елементів, які мають внутрішні чинники розвитку і спроможні об'єднуватись у певні цілісні утворення та структуризуватись у межах більш широкій цілісності, що також є важливим у дослідженні напрямів розвитку аграрної сфери та інституціонального оформлення процесу змін.

Як правило, увага дослідників найперше зосереджена на функціонуванні виробничих ланок у їх різ-

них організаційно-правових формах без належної оцінки впливу інфраструктурних суб'єктів на розвиток і динаміку змін. Тому в межах методології наукового дослідження [7], обґрунтовуючи методологічні аспекти процесу формування раціональної конструкції аграрної сфери України на основі інституціонального підходу та законів архітектоніки, не можна залишити без аналізу процес формування інфраструктури, яка є об'єднуючим конструктивним елементом системи, що наповнює архітектоніку аграрної сфери цілісністю.

Як показано у низці досліджень, аграрна сфера України є складною соціально-економічною системою, формування і розвиток якої в процесі ринкових трансформацій відбувається під дією інституціональних впливів [8–10]. Значною мірою ці впливи були наслідком не глибоких наукових пошуків та усвідомлених дій, а скоріше результатом випадкових та безсистемних рішень, що їх вчиняли керівні органи в міру своїх меркантильних бізнесових чи лобістських інтересів. У країнах з розвинутими економіками аграрна сфера як система формувалась еволюційним шляхом. Тому вона є продуктом розвитку загальноринкової системи, в якій інтереси учасників цього процесу є досить збалансованими і гармонійними, оскільки вони узгоджувалися протягом тривалого часу. В Україні натомість сформована сьогодні економічна система є наслідком трансформаційного за характером процесу, де збалансованість і гармонійність як якісні характеристики системи перебувають на початкових стадіях.

У зв'язку з цим інституціональний та організаційно-правовий каркас інфраструктури аграрної сфери як елемент економічної системи всієї держави все ще має недосконалу конструкцію та недостатню ефективність дії, що породжує проблеми функціонування всієї інфраструктури та деформує її вплив на результативність функціонування аграрної сфери загалом. Архітектоніка інфраструктури істотно впливає на рівень трансакційних витрат всієї економічної системи, яка сформувалась в аграрній сфері, що необхідно враховувати під час обґрунтування стратегії розвитку всієї аграрної сфери.

У вітчизняній аграрній науці сьогодні практично відсутні глибокі наукові дослідження процесу формування інститутів та інституцій, що охоплюють інфраструктуру аграрної сфери. Обмеженість публікацій на зазначену тему не дає змоги відтворити повну й об'єктивну картину наукових знань про ці актуальні проблеми. Як правило, наукові дослідження тут обмежуються аналізом проблем, що мають місце на окремих ринках – товарних, фінансових, споживчих, а їх інфраструктура розглядається як самостійний елемент цих ринків. Також відсутній підхід, за якого інфраструктура сприймається як цілісна оболонка всієї суспільно-економічної системи, що охоплює аграрну сферу загалом, у тому числі й у її соціальних проявах, що виступає як окремий елемент архітектоніки аграрної сфери.

Тому вкрай важливо долучити до наукового аналізу методологічні аспекти процесу формування інфраструктури аграрної сфери України, обґрунтовуючи доцільність застосування інституціонального підходу та його органічного поєднання з основними принципами архітектоніки як наукового методу, що дасть змогу обґрунтувати створення раціональної конструкції інфраструктури аграрної сфери як єдиного цілого

на основі принципів структурування, зв'язку і взаємозумовленості її елементів.

У процесі цього дослідження поняття інфраструктури та його зміст трактується нами як цілісна сукупність господарюючих суб'єктів, інститутів та інституцій, що утворюють розгалужену багатофункціональну структуру, яка забезпечує умови функціонування всіх суб'єктів економічних відносин у межах аграрної сфери та поза нею, формуючи такий рівень трансакційних витрат у межах економічної системи, за якого економічний механізм діє ефективно.

В окремих публікаціях [11; 12] нами досліджувалися окремі аспекти проблеми становлення ринкової інфраструктури в аграрній сфері, проте залишилися питання, на які не вдалося знайти відповіді.

Наприклад, гострою практичною проблемою є домінування на ринку не виробників сільськогосподарської продукції, а посередників, доходи яких є необґрунтовано високими. Банківський сектор концентрує свої ресурси на задоволенні потреб крупних агропромислових виробників, обмежуючи доступ до кредитних ресурсів іншим суб'єктам, фермерам і малому агробізнесу. Державне регулювання, податкова і бюджетна системи створюють такий механізм перерозподілу суспільного доходу, за якого аграрна сфера як цілісна суспільно-економічна система розвивається із значними деформаціями. Проявом цих деформацій є зростання монополізації і концентрація всіх видів ресурсів у крупних агроформуваннях та тривалі зростання рівня бідності селян і занепад сільських територій. Також є протиріччя між темпами розвитку окремих складників усієї економічної системи, що сформувалася в аграрному секторі економіки. Виробничий сектор розвивається з помітними успіхами, особливо в рослинництві (передові позиції з експорту зерна, соняшника, досягнуто валу зерна 63 млн т), у тваринництві практично відновлено птахівництво, на черзі свинарство, формується сучасна організаційна структура. Загалом зростає ефективність виробництва, покращуються фінансові результати. Водночас значно сповільнюється розвиток інфраструктури, що деформує весь економічний механізм аграрної сфери та розбалансовує систему розподілу отриманих доходів галузі.

Це вказує на те, що економічна система, що сформувалася в аграрному секторі економіки, потребує переходу до іншої траєкторії розвитку на засадах кращої загальної збалансованості й узгодженості між окремими її ланками з метою досягнення такого стану рівноваги, за якого інтереси всіх суб'єктів економічного процесу забезпечувались би доходами, адекватними їх місцю і ролі у цій системі. Досягнути цього можна, оцінюючи результати функціонування економічної системи з позицій її архітекtonіки. Адже з погляду економічної теорії архітекtonіка поєднує знання глибинної інституціональної структури, вміння будівництва і загального плану побудови цілісної системи інститутів, які формують новий каркас (архітектуру/архітекtonіку) суспільно-економічної системи і політики, зокрема, в аграрній сфері.

Дослідження процесу формування і функціонування інфраструктури аграрної сфери, що розглядається як невід'ємний складник (елемент) усієї суспільно-економічної системи держави, з позицій інституціональної теорії у поєднанні з підходами, що

базуються на законах архітекtonіки, дає змогу глибше проникнути у суть і характер самого процесу та сформувати нові критерії оцінки перебігу цього процесу.

Оцінюючи перебіг трансформаційного процесу в аграрній сфері, можна дійти висновку про те, що вона як об'єкт наукового дослідження є складним, комплексним і системним утворенням, яке перебуває у перманентному розвитку через постійні зміни й удосконалення. У процесі цих змін її архітекtonіка розвивається й удосконалюється за законами, які ще не пізнані нами повною мірою. Недостатнє розуміння цих законів зумовлене не тільки відсутністю глибокого наукового аналізу процесу формування і розвитку аграрної сфери як цілісної екологосоціогосподарської системи, але й відсутністю належного наукового обґрунтування методології самого процесу пізнання її як об'єкта. Дослідження цього процесу з позицій інституціональної теорії у поєднанні з підходами, що базуються на законах архітекtonіки, здатні відкрити нові аспекти функціонування аграрної сфери як частини всієї суспільно-економічної системи держави. Наукові пошуки у цьому напрямі є важливими як із позицій розвитку економічної теорії, так і з прикладних міркувань. З цього погляду організаційно-структурний аспект функціонування аграрної сфери є результативною характеристикою процесу її трансформації. Через характерні для цього процесу організаційно-правові форми й інститути він вказує на єдність конструкції інституціональної структури середовища й організаційну структуру виробничої сфери та інфраструктури в аграрній сфері як її узагальнюючу архітекtonіку.

Через інструменти державного регулювання, податкову і бюджетну системи досягнута композиція архітекtonіки зумовлює такий механізм перерозподілу суспільного доходу, за якого аграрна сфера як цілісна суспільно-економічна система розвивається зі значними деформаціями.

Проявом цих деформацій є зростання монополізації і концентрація всіх видів ресурсів у крупних агроформуваннях та тривалі зростання рівня бідності селян і занепад сільських територій. Виявилось протиріччя між темпами розвитку окремих складників усієї економічної системи, що сформувалася в межах наявної архітекtonіки аграрної сфери. Відомо, що виробничий сектор аграрної сфери, організаційно-виробнича структура якого є сформованою на сучасних техніко-технологічних засадах, в останній період розвивається з помітними успіхами. Водночас можна константувати, що розвиток інфраструктури спрямований на забезпечення інтересів переважно крупнотоварних виробників та їх об'єднань, у зв'язку з чим деформується весь економічний механізм аграрної сфери, що розбалансовує систему розподілу отримуваних у ній доходів.

Таким чином, архітекtonіка аграрної сфери як цілісної суспільно-економічної системи, що сформувалася в цьому секторі національної економіки, потребує переходу до іншої траєкторії розвитку на засадах кращої загальної збалансованості й узгодженості між окремими її ланками з метою досягнення такого стану рівноваги, за якого інтереси всіх суб'єктів економічного процесу забезпечувались би доходами, адекватними їх місцю і ролі у цій системі відповідно до законів архітекtonіки.

Висновки. Сучасна суспільно-економічна система аграрної сфери України є результатом трансформацій-

ного за характером процесу, де збалансованість і гармонійність між окремими елементами системи як якісні її характеристики перебувають на початкових стадіях.

У зв'язку з цим інституціональний та організаційно-правовий каркас інфраструктури аграрної сфери як елемент економічної системи всієї держави все ще має недосконалу конструкцію та недостатню ефективність дії, що породжує проблеми функціонування всієї інфраструктури та деформує її вплив на результативність функціонування аграрної сфери загалом.

У межах загальної архітекtonіки аграрної сфери стан інфраструктури як її важливого конструктивного

елемента істотно впливає на рівень трансакційних витрат функціонування всієї системи, що необхідно враховувати під час обґрунтування стратегії розвитку всієї аграрної сфери. Це зумовлює зміст складної наукової і господарської проблеми, яка потребує глибоких теоретичних та прикладних досліджень.

Подальше дослідження процесу формування і функціонування інфраструктури аграрної сфери з позицій інституціональної теорії у поєднанні з підходами, що базуються на законах архітекtonіки, дає змогу глибше проникнути у суть і характер самого процесу та сформувати нові критерії оцінки перебігу цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Мороз О.О. Інституціональна система аграрної економіки України. Монографія, Вид-во Вінницького нац. техн. ун-ту. 2006 р. 438 с.
2. Загурський О. М/ Аналіз інституціонального устрою аграрного сектору України / Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11), 2014. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
3. Бородіна О.М. Інституційний розвиток сільського господарства та села України і Росії та його гармонізація з європейською політичною практикою / О.М. Бородіна // Економіка України. 2012. № 11. С. 48–61.
4. Институциональная архитекtonика и динамика институциональных преобразований. Под ред. Д-ра экон. Наук А.А.Гриценко. Х.: Форт, 2008. 928 с.
5. Аграрна реформа в Україні / [П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.] ; за ред. П.І. Гайдуцького. К. : ННЦ ІАЕ, 2005. 424 с.
6. Кириленко І.Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи / Кириленко І.Г. К. : ННЦ Ін-т аграр. економіки, 2005. 452 с.
7. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження / С.В. Мочерний. Львів : Світ, 2001. 416 с.
8. Лопатинський Ю.М. Синергетичні складові інституціональної трансформації аграрної системи / Ю.М. Лопатинський // Науковий вісник Чернігівського університету. 2005. Вип. 233. Економіка, с. 37–42.
9. Мороз О.О. Інституціональні основи розвитку аграрної економіки: автореф. дис. д-ра экон. наук: 08.07.02 / УААН. Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки». К., 2006. 34 с.
10. Сафонов Ю.М. Институціоналізм в умовах трансформації АПК. Ефективна економіка. №4, 2013, с. 23–27
11. Гриценко А. Ринкова інфраструктура: суть, функції, будова / А. Гриценко, В. Соболев // Економіка України. 1998. № 4. С. 35–44.
12. Корчинський І.О. Теоретичні засади інфраструктури аграрного ринку / І.О. Корчинський // Вісник Львівського державного аграрного університету : економіка АПК. 2008. № 15. С. 76–84.